

POLİS MARİFETİYLE “KÜLTÜREL HEGEMONYA”

Asena Günal

Bu yazı kısmen kişisel bir yazı. Osman Kavala benim işverenim, bazı işlerde bizlerle beraber bizzat çalıştığı için de iş arkadaşım. Başına gelenleri beklemiyordum. Bilmiyorum belki de her şeyin bir ölçüde normal olduğuna, yöneticilerde bir nebze de olsa akıl, fikir ve izan kaldığına inanmak istediğim için. Başka türlü hayat devam etmediği için. Tam da böyle olduğundan Anadolu Kültür’den bir iş arkadaşım *Yekvücut* sitesinde çıkan ve Osman Kavala’yı hedef alan haberin linkini gönderdiğinde “ya bir bıkmadılar” diye cevap vermiş ve durumu hiç önemsememiştim. Kavala’yı hedef gösteren haberler yıllardır çeşitli vesilelerle yapıyordu. Oysa bu sefer durumun farklı olduğunu, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a yakın Boğaziçi Küresel’in projesi olan bir sitede hedef gösterilmesinin, birtakım savcılarını vazifeye çağırarak anlamına geldiğini tahmin etmeliydim. Dedim ya insan bir nebze de rasyonellik ve hukuk kaldığına inanmak istiyordum.

Osman Kavala’nın 18 Ekim akşamı gözaltına alınmasından sonra tutuklanmayacağına dair beklentim de normale ve hukuka duyduğum bu özlem ile alakalıydı. Sanırım benzer bir duyguyu kendisi de paylaşıyordu: Anadolu Kültür Yönetim Kurulu üyelerinden Necdet İpekyüz gözaltına alınınca “Ya sizi de alırlarsa?” diye sordüğümüzde, “Neye dayanarak alacaklar ki?” demişti. Evet o da ülkede bir nebze de olsa hukukun ve aklın hüküm sürdüğüne inanmak istiyordu. Şimdi iddianamede yer alan akıl ve izan dışı dayanakları tahayyül dahi edemezdi. O kadar beklemiyordu ki, uçakta adı anons edilince “galiba nüfus cüzdanımı düşürdüm” diye ceplerini kontrol etmişti.

Oysa beklemeliydik. Çünkü Osman Kavala’nın gözaltına alınması ve tutuklanması, Türkiye’de son yıllarda iktidar eliyle sürdürülen siyasal ve kültürel kırımın çok önemli bir parçası. İktidar, 15 Temmuz darbe girişimini bahane ederek siyaset, basın, akademi, insan hakları, sivil toplum ve kültür sanat alanlarını baskı altına alıp, buralardaki muhalif sesleri susturmaya çalışıyor. Klasik bir otoriter taktik, yönetemediğini sindir.

Darbe girişiminin ardından ilan edilen ve bugüne kadar beş kez uzatılan olağanüstü hal, hükümetin bu sindirme politikasına bulunmaz bir fırsat sundu. Dokunulmazlığı kaldırılan vekillerin ve muhalif gazetecilerin hapse atılması; HDP’li belediyelere kayyım atanarak buralarda dil, kültür, sanat, kadın ve çocuk hakları alanında elde edilen kazanımların akamete uğratılması; Barış İçin Akademisyenlerin soruşturmayla tabi tutulup bir kısmının KHK’lar ile ihracı; Büyükkada soruşturması ile insan hakları alanında çalışanların baskı altına alınması; yüzlerce yayın organı, vakıf ve derneğin kapatılması; kültür sanat kurumlarında sansür ve oto-sansürün yaygınlaşması artık sıradan gündelik vakalar haline geldi. Ülkede hukuk varmış ve hak talep edilebilirmiş gibi davranan herkes ama herkes tehdit altında. Rejim bu ülkenin artık otoriter bir rejim olduğunu kabul etmemizi ve köşemize çekilerek oturmamızı istiyor. Osman Kavala etmedi. Ülkede mevcut hukuk içerisinde hak aramaya devam etti, “tehlikeli” konularda diyalog için kültür sanat vasıtasıyla alan açmaya çalıştı. Bizler de kıskaç daralırken, sıranın sözünü bu alanlarda söyleyen ve her kesimle iletişim kanallarını açık tutmaya gayret eden birine dahi gelebildiğini gördük.

Osman Kavala, iktidarın susturmaya çalıştığı siyasetçi, gazeteci ve akademisyenlerle gösterdiği dayanışmayla; insan hakları ve sosyal haklar alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına verdiği destekle; kültür ve sanatın üretimini ve paylaşımını çoğaltmak,

kültürel çeşitliliği ve kültürel hakları vurgulamak, yerel inisiyatifleri desteklemek, bölgeler ve uluslar arası işbirliklerini güçlendirmek hedefiyle kurduğu Anadolu Kültür aracılığıyla yürüttüğü çalışmalarla; Ermenistan’la diyalog kuran ve Kürt dili ve kültürüne alan açan projelere önyak olmasıyla epeydir bir hedefti zaten.¹ Hedefti çünkü onun yaptıkları, bütün bunların hâlâ yapılabileceğini gösteriyordu. Bu ülkede hâlâ hukuk olabileceğine dair bir inancı simgeliyordu o. Tam da bu nedenle onun gözüne alınıp tutuklanması, bütün bu sivil ve demokratik faaliyetlerin ve bunların içinde yer alan kişi ve kurumların kriminalize edilmesi anlamına geliyor. İktidar, onu tutuklayarak, hak arayan herkese ama özellikle sivil toplum ve kültür sanat alanında çalışanlara gözdağı vermek istiyor.

Osman Kavala'nın bir hedef haline getirilmiş olmasını bütün bunların yanı sıra kültürel alandaki yoğun faaliyetleriyle de ilişkilendirmek mümkün. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çeşitli mecralarda eğitim ve kültür alanındaki eksiklere dikkat çekip “yerli ve milli” kültür inşası vurgusu yapması ve politik ve ekonomik iktidardan sonra kültürel iktidarı ele geçirme hedefini ortaya koyması, baskının bu alanlara daha da yayılacağına işaretiydi bir zamandır. Kültürel hegemonya mücadelesini nitelikli eser üreterek yürütemeyenlerin bunu yapanları engelleme yoluna gideceğini tahmin ediyorduk. Ama sonra durup o kadar da değil diyorduk. Vasatı hâkim kılarak bir hegemonya kurmaya çalışmak için propaganda dizilerinin yetmediğini, mevcut kültür sanat aktörlerinin hedef haline getirileceğini öngörmeliydik. Nitekim Osman Kavala bu ülkede kültür ve sanatın da en önemli destekçilerinden oldu hep. Vasat olanın değil, iyi olanın yanında oldu.

Gezi öncesinden başlayarak giderek artan ve barış sürecinin sona ermesi, 15 Temmuz darbe girişimi ve OHAL’le katlanan baskılardan kültür sanat ortamı da payına düşeni aldı. Kültür Bakanlığı önce Gezi’de öne çıkan yapımcı ve yönetmenlere daha sonra da Barış İçin Sinemacılar metnini imzalayanlara destek fonu vermedi; eser işletme belgesini festivallerde gösterilen Türk filmlerine de uygulayarak “bürokratik bir gerekliliği” bir tür sansür mekanizması olarak kullandı. Barış sürecinin bitmesiyle devletin savaş politikalarını eleştiren işler gösterilemez oldu ve örneğin Aksanat’taki “Barış Sonrası” sergisi iptal edildi. İstanbul Belediyesi “dinî hassasiyetleri” gerekçe göstererek The Marmara Pera’nın çatısında yer alan YAMA ekranındaki video animasyonu engelledi. 15 Temmuz darbe girişimi ve OHAL ile beraber baskılara yeni bir boyut eklendi ve muhalif kesimler “darbe/FETÖ destekçisi” olmakla suçlanarak hedef gösterildi; Çanakkale Bienali küratörü Beral Madra’nın bu şekilde hedef gösterilmesi sonucu ekip Bienali iptal etti. Bir süredir özelleştirme tehdidi altında olan Şehir Tiyatroları’nda muhalif bazı sanatçılar atıldı. Kimi fuar ve sergilerde eserlere doğrudan saldırılar oldu. Elbette en büyük baskı yine Kürtlere uygulandı. 103 HDP belediyesinin 83’ünün kayyım devri ile barış sürecinde bile gözetim altında olan kültür sanat üretimi sekteye uğratıldı. Diyarbakır ve Batman şehir tiyatroları, Batman Yılmaz Güney Sineması, Amed Sanat Galerisi ve Cegerxwin Kültür Merkezi çalışanları işten atıldı ve kurumlar kapatıldı. Belediyelere kayyım atanması ile 2000’lerden itibaren Kürt dili ve kültürünü kurumsallaştırmaya dönük çalışmaların önüne geçildi. Belediyelerden

¹ Osman Kavala'nın 80'lerden itibaren yaptıklarının bir özeti için bkz.: <http://anadolukultur.org/tr/duyurular/osman-kavala-kimdir/404>

bağımsız olarak faaliyet gösteren KürdiDer ve Mezopotamya Kültür Merkezi şubeleri ve Seyr-i Mesel Tiyatrosu kapatıldı.²

Bütün bunlar tekil olaylar değil elbette. Kültür ve sanat, rejimin karakterini açığa çıkartan belki de en önemli alan.

Devletin doğrudan bir sanatsal üretimi yasaklaması OHAL'den önce ifade özgürlüğü alanında karşılaştığımız sansür formlarından sadece biriydi ve en çok başvurulan yöntem de değildi. Daha çok bireylere ve sanat kurumlarına yönelik sözlü ve yazılı tehditler sessizleştirme aracı olarak kullanılıyordu. OHAL ile beraber yasal yöntemler daha çok kullanılır oldu. Ülkedeki baskı ortamında kültür sanat kurumları ve aktörleri de farklı derecelerde oto-sansür uygulamaya başladı. Bu kadar gazeteci ve hak savunucusu hapisteyken, bu kadar dernek ve vakıf kapatılmışken, kültür kurumları da, özellikle arkalarındaki büyük sermayenin iktidarla ilişkilerini bozmama kaygısıyla baskılara karşı sessiz kaldı. Tek tek sanatçılar da barış üzerine söz söylemenin imkânsız hale geldiği ve Cumhurbaşkanı'na hakaret davalarının neredeyse 4 bin rakamına ulaştığı bir ortamda her zamankinden daha fazla oto-sansür uygular oldu.

Böyle bir dönemde Osman Kavala'nın hedef gösterilip mesnetsiz iddialarla tutuklanması, hükümetin ve ona yakın çevrelerin kültürel iktidar mücadelesini gittikçe daha fazla polisler ve savcılar eliyle yürütmeye devam edeceğinin bir göstergesi. Tanıl Bora, epey zamandır kültür alanında kudret noksanından muzdarip iktidar mahfillerinin, bir eksikliği, yetersizliği veya gayretsizliği mesele etmekten ziyade zihinlerinde "beyaz Türkler", Kemalistler ve solculardan oluşan özneyi hâlâ bir mağduriyet söylemiyle nasıl hedef aldığını anlatıyor. Bütün imkânlar ellerinde olduğu halde hasmını bile okumaya, bakmaya, düşünmeye sevk edecek "eser veya eserler" ortaya konamıyorsa yol budur tabii: polis marifetiyle "kültürel hegemonya".³

Yıllarca ceberrut devlete isyan edip mağduriyet üzerinden siyaset yapan çevrelerin, bugün kendileriyle diyaloga en açık olanlara reva gördüğü bu muamele ibretliktir. Osman Kavala'yı düşmanlaştırırken kullanılan dilde modernliğin getirdiği değer sistemi karşısında duyulan eziklik kadar, kültür, sanat ve entelektüel alana dair birikimi olan ve bununla anlamlı işler yapmaya çalışan bir simge isme karşı duyulan haset ve husumet ortadadır. Otoriter demek yetmez, bir tür cahiliye devrine dönüş projesinin aşamaları bütün bunlar. Osman Bey ve onun varlığı etrafımızı bir örümcek ağı gibi saran bu cahiliye ile baş etmek isteyen hepimize umut, cesaret ve enerji veriyordu. O yüzden bu davada somut bir delil yok. Çünkü Osman Bey'in suçu anayasal düzeni devirmek değil, bu ülkede hukukun üstünlüğünü tesis etmek isteyen bizlere umut, cesaret ve enerji vermek. İçeride ya da dışarıda vermeye de devam edecek...

² OHAL'de Sanatsal İfade Özgürlüğü ile ilgili detaylı bilgiyi bu rapordan edinebilirsiniz. Rapor dili İngilizce'dir:

<http://artseverywhere.ca/2017/08/28/artistic-freedom-turkey/>
28 Ağustos 2017.

³ Tanıl Bora, "Kültürel Hegemonya", Birikim Haftalık, 15 Şubat 2017,

<http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8174/kulturel-hegemonya#.Wf9hYbbBLpB>

